

Використання електронного засобу навчального «Історія зарубіжної літератури. Антична література» під час вивчення даного курсу передбачає виконання низки етапів. На початковому етапі слід завантажити програму. Далі варто ознайомитися із лекціями з метою проходження тестового контролю. Для кращого тестування студенти мають змогу переглянути фотографії митців, ознайомитися із художніми текстами письменників античності, а також переглянути відеоматеріали. По завершенню роботи з електронним засобом навчального слід натиснути кнопку «Вихід», після чого програмний продукт закриється.

Безперечно, використання електронного засобу навчального призначення з курсу «Історія зарубіжної літератури. Антична література» – це крок до кращого засвоєння історії зарубіжної літератури студентами-філологами. Даний електронний засіб навчального призначення може бути використаний в загальноосвітніх школах вчителями-словесниками, а також учнями.

Список використаних джерел

1. Семиног, О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія / О. Семиног. – Суми: ВВП “Мрія-1” ТОВ, 2005. – 404 с.
2. Симоненко, Т. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: Монографія / Т. Симоненко. – Черкаси: Вид. Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.
3. Шаров, С. В. Електронні засоби навчального призначення: характеристика та вимоги / С. В. Шаров, Т. І. Мартинюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць. – Вип. 32–33. – Харків: НТУ “ХП”, 2013. – С. 231–236.
4. Шаров, С. В. Методологічні аспекти комп’ютерної підтримки самостійної роботи студентів-філологів: навч.-метод. посіб. – [2-ге видання доп. і перероб.] / С. В. Шаров, Т. М. Шарова / [передмова проф. І. Л. Михайлина]. – Харків: Федорко, 2014. – 200 с.
5. Шарова, Т. М. Використання електронного засобу навчального призначення під час викладання історії української літератури / Т. М. Шарова, С. В. Шаров // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 39. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2015. – С. 290–296.

УДК 821.161.2

Т. М. Шарова, Г. В. Алексєєва

ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ АКЦЕНТУАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКО-ХУДОЖНЬОЇ СЕМАНТИКИ ОБРАЗУ ЖІНКИ В ПОСТМОДЕРНІЙ НОВЕЛІ

У артыкуле разглядаецца прырода як сродак акцэнтуюацыі філасофска-мастацкай семантыкі вобраза жанчыны ў постмадэрнісцкай навэле. Падкрэсліваецца, што сучасная сітуацыя адзначаецца актуалізацыяй “жаночага” дыскурсу ва ўкраінскай літаратуры. Акцэнтуюаца ўвага на тым, што ў паказаны час прыкметна было фарміраванне новай светапогляднай парадыгмы, у якой арганічна пераплецены розныя інтэрпрэтацыі ісцін быцця, якія пазначаны адзінствам ідэйна-тэматычных тэндэнцый.

Літаратурны перыод 80–90 рр. ХХ століття відзначається активними трансформаційними процесамі, які праектуються на загальний стан культуры й суспільства. Рецепція новітніх теорій гендерного аналізу наративу психоаналізу розширює методологічні горизонти українського літературознавства.

Сучасна ситуація відзначається актуалізацією “жіночого” дискурсу в українській літературі пострадянського простору представленого творчістю Г. Гордасевич, Л. Демської, О. Забужко, С. Йовенко, М. Кривенко, М. Ломонос, С. Майданської, М. Матіос, Г. Пагутяк та ін. Кількість авторів сучасної української прози значно зросла порівняно із літературною ситуацією 80-х років ХХ століття що свідчить про зміни культурних орієнтирів суспільства.

В українській прозі кінця ХХ століття спостерігаємо формування нової світоглядної парадигми у якій органічно переплетені різноманітні інтерпретації істин буття позначені єдністю ідейно-тематичних тенденцій. Яскрава індивідуальність митця є підґрунтям формування індивідуального типу художньої свідомості й формування певних стильових тенденцій у літературі.

Якщо розглядати образ природи в новелах як засіб акцентуації філософсько-художньої семантики образу жінки, то слід зазначити, що в новелістичних творах ці образи нерозривно пов’язані між собою. У постмодерній новелі відчувається зближення образів природи та образів жінки. Упродовж останніх десятиліть ХХ ст. активно вивчаються суспільні, національні, професійні питання життя жінки у зв’язку з висвітленням таких проблемно-тематичних аспектів, як “жінка і нація”, “жінка і держава”, “жінка і природа”, “жінка і творчість” тощо [11, с. 212].

Сучасна українська література представлена великою кількістю письменників-постмодерністів, які по-своєму тлумачать образи жінки й природи, серед них – О. Галета, І. Жиленко, О. Забужко, С. Йовенко, Є. Кононенко, С. Майданська, М. Матіос, Г. Пагутяк, Р. Харчук та ін. Високий рівень національної самосвідомості героїнь новел О. Забужко, С. Майданської, Т. Зарівної, В. Шевчука контрастує з національно відчуженим українським колоніальним світом, що спричиняє душевну драму особистості [12, с. 210].

У новелі Г. Пагутяк “Над морем” корелятив “жінка – природа” вимальовується завдяки яскраво виписаному контрастному образу Ганни. Про цей образ жінки безпосередньо повідомляється дуже мало, її розмови з панночкою мало інформативні, про власне життя вона не говорить. Її характер розкривається набагато повніше через ставлення до природи, зокрема до моря. З описів розуміємо, що героїня тонко відчуває красу, прагне дошукатися гармонії в суєті життя, до того ж уміє співчувати людям навіть в їхній нікчемності, й це співчуття поєднується в неї з суворим і водночас іронічним розумом [4, с. 167].

Образ землі є уособленням батьківщини, рідної матері (новела “Земля” Г. Пагутяк), він емоційно наснажує і персонажів, і читача. Образи садів, дерев, квітів, передають те позитивне радісне відчуття, що викликає не розпач, а впевненість у людині, гармонію почуттів. Ця драма увиразнюється через картини природи (образи землі, неба, води, повітря, пустелі, дерев тощо), які є відображенням внутрішнього стану людини. Природа як вияв внутрішнього стану людини, її турбот, хвилювань, переживань є індикатором душевних емоційних потрясінь тощо [8, с. 165].

Нерідко в постмодерній новелі зустрічаємо й такі образи природи, як: хмари, дощ, вітер, темрява. Вони є однією з форм відображення самотності, переживань, розпачу, відчаю, турбот. Більшість новел 90-років ХХ – початку ХХІ ст. перейнята саме такими настроями. Іноді в читача складається враження, що образами природи письменник намагається врівноважити настрої людини, допомогти їй.

Так, у новелі “Земля” Г. Пагутяк головна героїня, блукаючи містом, дуже сумує, відчуває себе самотньою в суспільстві, в оточуючому середовищі. Можливо, натякає автор, якщо було б сонце, щебетали пташки на деревах, то не було б цієї самотності, не було б розчарувань, а була б лише радість, посмішка та бажання жити кожен день краще [6, с. 202–203].

У картинах природи прослідковується різкий контраст зміни пори року. Кореляція динаміки відбувається впродовж усієї новели (С. Майданська, “Весна”, “Людина в небі”) [9, с. 30–31].

Філософська семантика образу жінки в постмодерній новелі також акцентується через образи природи. В українській новелістиці є ряд образів природи, які відображають настрої людини. Так, гарний, умиротворений стан можуть увиразнювати такі образи природи, як: сонце, сонячна погода, яскраве блакитне небо, дерева, квіти, кущі, свіже повітря, світлий день тощо. Вони асоціюються з тим, що людина не відчуває страждань, розчарувань. І навпаки – образи вітру, дощу, хмар тощо символізують самотність, відчай, тугу [9, с. 30].

Так, наприклад, у новелах Г. Пагутяк створено велику кількість образів природи, які органічно поєднуються із образами жінок. Хоча герої і є самотніми, вони постійно борються, шукають вихід із будь-якого становища. Таким устремлінням відповідають і певні картини природи (Г. Пагутяк, “Сад”, “Природна стихія” тощо) [7, с. 113–114].

У новелах С. Майданської головні героїні постійно страждають, вони, як правило, самотні, розчаровуються в сучасному суспільстві (С. Майданська, “Відчай”). Вони розуміють, що насправді нікому не потрібні. Намагаючись перебороти всю несправедливість сучасної суспільної системи, знаходять у собі сили для того, щоб перебороти й свої почуття, відчуття, дії і йти правильним шляхом. Іноді після прочитання новел складається враження, що жінки просто заплуталися в житті, і письменники намагаються передати це через образи природи [10, с. 42].

Головними образами у новелах Ю. Гудзя, як правило, і є образ жінки, природи. У більшості творів ці образи співвідносяться, співрозташовуються таким чином, що їх просто неможливо виокремити. Письменник змальовує такі образи природи: гори як місця рефлексії та відкриттів, духовної активності; долини, опановані пасивністю, сном тощо. Ю. Гудзь завжди подає образ жінки у настроєвій єдності з природою [13, с. 26].

У ряді новел на перше місце висувається мотив пошуку жінкою свого місця у світі, суспільстві, природі тощо. Це такі новели, як: “Зелена діброва”, “Гай”, “Всесвіт” тощо.

Завдяки улюбленому автором прийому “потоків свідомості” перед очима читачів у новелах змінюються своєрідні “кінокадри”. Автор-оповідач немовби збоку “фотографує сцени життя” людини та природи, створюючи два потоки свідомості: з теперішнього часу та з минулого.

У новелі “Життя” письменник використовує такі корелятиви: “жінка-природа”, “жінка-чоловік”, “діти-батьки” тощо. Вони сприяють увиразненню змін, які відбуваються з дівчиною. Так, дівчина “... всміхається таємниче й ласкаво”, або ж “...в неї втомлене й надзвичайно присмучене обличчя”, а йому “...дуже хотілося б бути веселим” [3, с. 134].

Великій кількості сучасних українських новел притаманний песимістичний настрій. Головні персонажі поневіряються, бідкаються, страждають. Це призводить до падіння моральності, духу, сили волі людини, іноді до душевного спустошення, що автори підкреслюють шляхом кореляції образів людини (жінки, чоловіка) і природи [5, с. 119]. Тут може зринати образ семерті або відчаю.

Осмислення феномену смерті в прозі українських письменниць відбувається в кількох аспектах:

1) художня рефлексія з приводу апофатизму смерті в сучасному суспільстві (проза С. Йовенко, М. Матіос, Н. Околітенко);

2) синкретизм життя-смерті (у творах О. Забужко, Н. Конопінець, С. Майданської, М. Матіос, Г. Пагутяк);

3) християнське та екзистенціалістське розуміння смерті як буттєвої можливості.

Художня концепція феномену Смерті в творчості М. Матіос синтезує концепти різних моделей: ставлення до смерті і мерців у ситуації сьогодення (акцент на категорії страху в зображенні лікарняного вмирання) усвідомлення і переживання власної кінцевості як спроба іммунологізації моделювання потойбічного світу аксіологія смерті.

Контекст естетичного дослідження смерті має різні відтінки: релігійний психологічний філософський міфологічний (ритуальний). М. Матіос відтворює дві стадії сприйняття смертності: аутоскопичну – те що душа відчуває після відокремлення од тіла трансцендентальну – сприйняття душі яка вже відійшла в інший світ. Зображення рефлексій потойбічної душі підсилюється системою кодів – орнітологічного вегетативного анімалістичного.

Смерть як об'єктивний факт у прозі Н. Околітенко вражає своєю абсурдністю парадоксальністю жорстокістю. Тривіальність умов і причин при яких вона відбувається свідчить про людську неповагу й профанацію ідеї вмирання в соціумі. Іван Лошак безглуздо загинув унаслідок байдужості близьких родичів – брата і племінника разом із якими брав участь у нічній крадіжці (“Осінні проводи”). Фотограф Іщенко помер у лікарні після нещасного випадку на виробництві (наслідок бюрократії). Місцевий п'яни-ця й хуліган Василь Орищенко на прізвисько Жаба втрачаючи віру в можливість існування радості якій передували судові митарства зникає за невідомих обставин. Бажанням вирахувати смерть із простору життя продиктовані прагнення другорядних персонажів (батька Жаби) позбутися мертвого тіла яке приносять до нього додому на похорон.

Така інтерпретація зміщення ціннісних акцентів у сприйнятті смерті масовою людиною вписується в морально-етичну парадигму творів Н. Околітенко на основі якої художньо досліджуються принципи існування в суспільстві споживання. Міфопоетичні структури формують потенціал сюжетотворення прози О. Забужко С. Майданської.

Найцікавіша в цьому плані повість “Провідна неділя” С. Майданської у сюжетних ситуаціях і мотивах якої синтезуються різні парадигми феномену смерті (міфологічна (міфологема Воскресіння) соціальна зокрема). Делію головну героїню повісті викинула з вікна вагона мати з надією врятувати маленьку дитину від смерті на довгому шляху в Сибір: із небуття матері яка помирає в дорозі виникає буття Делії (давній факт біографій героїв асоціюється письменницею з садінням рослини процес якої актуалізує архетипну структуру вмирання-народження).

Образи природи (дощ, вітер, хмари) є екзистенційним проявом образу жінки. У постмодерністських новелах вони відзначаються мінливістю. Наприклад, у новелі “Сонце” Г. Пагутяк показано надмірне сяєво сонця. Із його допомогою акцентується особливий стан жінки – у її душі все прекрасно. Але змінюється настрій жінки – змінюється й природа. Надворі стає холодно, хмарно, подекуди починає зриватися дощ. Стан жінки змінюється, вона стає більш агресивною, пасивною, має поганий настрій [2, с. 164].

У новелі “Рідна земля” Г. Тарасюк наголошує на тому, що земля – це наша святиня. Якщо б не було землі, взагалі не існувала б і людина. З образом рідної землі асоціюється вірність, служіння рідному краю, відповідальність, дружелюбність. Цей образ природи спонукає до роздумів про філософсько-художні аспекти діяльності людини, сенс її життя.

Образ дощу є символом розчарування, негараздів, непорозуміння, суму. Постмодерністи вбачають у цьому образі концепт утраченості, безсилля, неспроможності впоратися із життєвими проблемами (“втрачена жінка в суспільстві”) [2, с. 112]. Образ вітру також є символічним, оскільки саме з ним асоціюються плінність життя, швидкі зміни в житті людини.

Подібну семантику має образ річки. Вода тече, швидко спливають роки життя людини, усе незворотне, бо, як правило, річка тече в одному напрямку (С. Майданська, “Річка”). Картини пустелі є відображенням безнадії людини, безвихідного стану жінки. Постмодерністи прагнуть до узагальненого тлумачення образів природи, тому конкретно-сміслового значення цьому образу вони не надають.

Рідний край, сади, луки, квіти, дерева, сонце, вітер, дощ, вода, хмари, земля, пустеля – все це образи природи, які наявні у постмодерних новелах ХХІ ст. Природа є засобом акцентуації філософсько-художньої семантики образу жінки, оскільки, саме образи природи увиразнюють специфіку жіночих образів, роблять їх значимими, оригінальними, невіддільними від самого життя [14, с. 28].

Сучасні українські новелісти створили образ самодостатньої жінки, відобразили визначальні риси її характеру, душевні переживання. Разом із тим вони змалювали вороже по відношенню до жінки середовище, із яким вона бореться і в якому повинна виживати. Картини природи є засобом акцентуації філософсько-художньої семантики образу жінки, вони нерозривно пов'язані між собою. У постмодерній новелі відчувається їх спеціальна співвіднесеність, зближення, взаємопроникнення.

Список використаних джерел

1. Гук, О. Дискурс жінки в сучасній українській прозі (О. Забужко, Г. Пагутяк) / Современные процессы межкультурного взаимодействия и языковая практика: Материалы международной научно-практической конференции / О. Гук. – Тирасполь, 20–21 сентября 2005 г. – Тирасполь, ПГУ. – 2005. – С. 164–166.
2. Гундорова, Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Т. Гундорова. – К.: Наукова думка, 1997. – 320 с.
3. Гудзь, Ю. Наприпочатку ста літ самотності / Ю. Гудзь // Світовид. – 1995. – Ч. 3. – С. 432.
4. Зборовська, Н. Карнавал мертвих поцілунків (Феміністичні роздуми) / Н. Зборовська, М. Ільницька. – Львів: Літопис, 1999. – 324 с.
5. Зборовська, Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків / Н. Зборовська. – Львів: Літопис, 1999. – 336 с.
6. Карабьова, О. В. Символістська концептуалізація самотності у “маленькому романі” Галини Пагутяк “Радісна пустеля” / О. Карабьова // Вісник Житомирського педагогічного університету. – Випуск 16. Філологічні науки. – 2004. – С. 202–205.
7. Карабьова, О. В. Феноменологічна концептуалізація самотності в прозі Галини Пагутяк / О. Карабьова // Рідний край: Науковий публіцистичний художньо-літературний альманах. – Полтава: ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 2003. – № 2(9). – С. 113–119.
8. Кононенко, Є. Літературною працею не проживеш, але радість самореалізації дорого коштує / Є. Кононенко // Березіль. – 2002. – № 7–8. – С. 165–171.
9. Майданська, С. Люблю любити любов / С. Майданська // Українська культура. – 1998. – № 3. – С. 30–31.
10. Мартін, Н. Становлення нарративної стратегії української новелістики / Н. Мартін // Слово і час. – 2003. – № 12. – С. 42–49.
11. Наєнко, М. Типи творчості в епоху постмодернізму / М. Наєнко // Слово і час. – 2002. – № 4. – С. 39–44; С. 59–60.
12. Павлишин, М. Постколоніальна критика і теорія / М. Павлишин // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. Марії Зубрицької]. Літопис. – Львів. – 1996. – С. 537.
13. Семиволос, В. Україна посттоталітарна: шляхи розвитку / В. Семиволос // Сучасність. – 1993. – № 6. – С. 26.
14. Шарова, Т. М. Образи сучасності та відображення дійсності у творах Ю. Андруховича / Т. М. Шарова, В. В. Таран // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej “Filologia, socjologia i kulturoznawstwo Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki” (30.03.2017–31.03.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. – С. 28–30.